

16. Bache I. Europeanisation and Higher Education: Towards a Core Curriculum in European Studies? // ESRC/UACES Study Group and Seminar Series on the Europeanisation of British Politics and Policy-Making, Sheffield. – 23 April, 2004.

17. The Strategy for Innovation and Good Governance at Local Level [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/krd/documents/handbooks/2011/the-strategy-for-innovation-and-good-gove.html?id=653768>

Жарская А. В. Факторы формирования европейской идентичности

В статье выделены и проанализированы такие факторы формирования европейской идентичности: геополитический фактор, развитие торговых отношений между ЕС и Украиной, развитие информационного общества; совершенствование системы образования, создание общего пространства, развития социального взаимодействия, общая демократическая практика, развитие отношений в рамках еврорегионов.

Ключевые слова: европейская идентичность, интеграция, Европейский Союз, наднациональная идентичность.

Zharskaya A. Factors of European identity forming

In the context of globalization becomes more urgent question of identity. In this article European (supranational) identity is seen as a specific phenomenon, since, in contrast to the national identity, it is formed through the understanding of kinship of ideas, values and ideals of a group of citizens. If the person identified himself with the Europeans it means his rationally personal choice. On this basis, the national and supranational identities can co-exist without excluding each other.

The purpose of article is the study of factors that contribute to the formation of European identity. The author identifies next key factors: Geopolitical factor; the development of trade between the EU and Ukraine; the development of the information society; improving the education system; creation of a common space; development of social interaction; the general democratic practice; the development of relations across the Euroregions.

Keywords: european identity, integration, the European Union, a supranational identity.

УДК 327:323.2

Завадська Ольга Романівна,
кандидат історичних наук, старший викладач кафедри політології
Національного університету «Острозька академія»

**ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ПРОГРАМА КУРСУ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Дослідження присвячується окресленню чинників, що впливають на формування зовнішньополітичної програми курсу держави в умовах глобалізації. До уваги беруться особливості інформаційної складової іміджу держави, використання ресурсного потенціалу, складові її внутрішньої політики у процесі прояву країни на світовій арені.

Ключові слова: зовнішньополітична складова курсу держави, імідж держави, стратегія держави.

«Біда, що ми традиційно, від часів Хмельницького не маємо стратегії розбудови незалежної України й ідеологічного забезпечення незалежності. Із тьми-тьмущої стратегії нам потрібна одна – але переможна. Нам бракує стратегії-основи. Як на мене, то це мала б бути стратегія ідентичності, навернення українців до своїх джерел і цінностей»
[Леонід Капелюшний].

В умовах глобалізації світова спільнота існує в новому вимірі, який передбачає життя за правилами «глобального он-лайну». Держава, як провідний учасник світових відносин тепер змушена пристосовуватись до технологій глобального геополітичного простору і реалізовувати свою політику, враховуючи модернізаційні зміни звичних форм і методів ведення зовнішньої політики [1]. Україна як суверенна європейська держава спрямовує свою зовнішню політику, що базується на загальновизнаних принципах міжнародного права, на зміцнення миру і стабільності у світі через захист національних інтересів і безпеку держави. Зовнішньополітична діяльність Української держави спирається на засади рівноправності, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи інших держав, визнання територіальної цілісності та непорушності існуючих кордонів [13].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що гостро проявляється проблема державної ідентичності, яка стала наслідком зміни ціннісних орієнтирів світової спільноти і визначення місця держави у глобальному просторі.

Мета статті – визначити основні чинники, що впливають на формування зовнішньополітичної програми держави в умовах глобалізації.

Зазначена проблема була висвітлена багатьма науковцями, дослідниками, експертами. До авторів, які займалися дослідженням окремих питань формування державної стратегії належать Г. Перепелиця («Внутрішні чинники в українській зовнішній політиці»), Л. Чекаленко («Зовнішня політика України: теорія і практика») О. Романчук («Стратегія для України, або час робити висновки»), І. Ломко («Політичні партії як фактор формування і реалізації зовнішньої політики України»). Серед експертів, які розглядали схеми формування іміджу держави слід виділити Н. Качинську («Політичний імідж держави: структурні та комунікаційні компоненти феномену»), В. Терещука («Електронний паблік рілейшнз як засіб формування зовнішньополітичного іміджу держав) та інших.

Проблема формування зовнішньої політики посідає вагомe місце у міжнародній політичній науці як у межах вітчизняної, так і зарубіжної школи. Серед усіх робіт фундаментальністю відрізняються наукові розвідки Зб. Бжезинського, Г. Кіссінджера, Дж. Ная, К. Уолтса. З'ясовуючи стан розробки теми, не можна не відзначити роботи російських науковців, зокрема А. Богатурова, К. Гаджиева, А. Уткіна, Д. Фельдмана, М. Лебедевої, О. Панаріна, Д. Треніна, М. Хрустальова, А. Циганкова, П. Циганкова. У межах розвитку досліджень у сфері аналізу зовнішньої політики України відзначаються праці В. Манжолі, Є. Камінського, В. Копійки, О. Коппель.

У дискусіях прихильників глобалізації і дослідників, які не визнають її як світовий феномен, щодо питання про долю держави в глобалізованому і інтегрованому світі, сформувалося кілька граничних підходів — від переконаності у відмиранні цього інституту з одного боку і впевненості в тому, що вплив держав на історичний процес людства надалі тільки зростатиме – з іншого. Вчені наголошують не на зменшенні впливу держави, а на «мутації» її ролі в багаторівневій світовій архітектурі шляхом інтернаціоналізації, тобто надання внутрішнім функціям ознак міжнародного аспекту. Дослідники доводять, що внутрішні функції держави не можуть тепер розвиватися виключно на власній основі, враховуючи національний інтерес, а обов'язковою умовою їх формування є ще й зовнішні інтереси: міжнародної спільноти і окремої держави зокрема особливість ролі держави в умовах глобалізації підтверджується її станом, за якого вона змушена враховувати вимоги внутрішніх регіонів, регіональних організацій, держав світу, а також продуманою поступальною зовнішньополітичною діяльністю [11, с. 172].

Недостатня розробленість зовнішньополітичного напрямку, програми спричинює непослідовність зовнішньополітичного курсу держави, що створює державі імідж «непередбачуваної». Звичайно в цій програмі мають бути закладені базові незмінні положення, що передбачають задоволення інтересів окремої держави. Інтерес перетворюється в ціль, будучи підкріпленим відповідними ресурсами. «Виділяють основних категорій ресурсів: матеріальні, інформаційні, час, простір (геопростір) і організаційні. Матеріальні ресурси розподіляються за наступними типами: природні, людські (демографічні), військові (військова сила), економічні (економічна міць). Інформаційні ресурси – це засоби політичного, ідеологічного, культурного впливу. Всі ці види впливу є керованими, тобто суб'єкт може їх використовувати строго направлено» [15, с. 129].

М. Хрустальов виділяє п'ять основних категорій ресурсів (факторів), що визначають зміст зовнішньої політики, а саме – матеріальні, інформаційні, простір (геополітичний простір), час, організаційні. До групи факторів, що визначають зміст зовнішньої політики держави, відносять суб'єктивні (нефізичні) чинники: тип політичної системи, організаційні ресурси, якості осіб, що приймають зовнішньополітичні рішення, громадську думку, політичну культуру. Розрізняють такі види матеріальних ресурсів: природні, людські (демографічні), воєнні (воєнна сила) та економічні (економічний потенціал). Інформаційні – це засоби політичного, ідеологічного, наукового і культурного впливу [16]. Щодо організаційних ресурсів – здатність державного апарату правильно формулювати державні інтереси і ефективно використовувати наявні (всі чотири категорії) ресурси для їх задоволення. Особливістю організаційних ресурсів є те, що їх дефіцит не може бути компенсований іншими, бо ці ресурси покликані забезпечувати раціональне використання усіх інших.

Внутрішні детермінанти зовнішньої політики розподілені на чотири групи: фізичні, структурні, культурні та людські. Фізичні фактори включають: географічне положення держави, її природні ресурси, властиву для неї демографічну ситуацію. Структурні фактори включають: політичні інститути; економічні інститути; здатність держави використовувати своє фізичне і соціальне середовище, або її технологічний, економічний і людський потенціал; політичні партії; групи тиску; етнічні групи; конфесійні групи; мовні групи; соціальну мобільність; територіальну структуру: частку міського і сільського населення; рівень національної згоди суспільства. Культурні та людські фактори включають: культуру (система цінностей, мова, релігія); ідеологію (самооцінка владою своєї ролі, її самосприйняття, її сприйняття світу, основні засоби тиску); колективний менталітет (історична пам'ять, образ «іншого», лінія поведінки, що стосується міжнародних зобов'язань, особлива чутливість до проблеми національної безпеки, месіанські традиції); якості осіб, які приймають рішення (сприйняття свого оточення, світу, фізичні та моральні якості) [17, с.130].

Надлишок ресурсів в більшості випадків відносний і кон'юнктурний. В основному його відносять до матеріальних ресурсів і ресурсів простору. На відміну від минулого, в сучасному світі ресурсний надлишок все більше диференціюється, а ресурсний дефіцит зростає (енергетичний). Таким чином проявляється проблема ресурсного балансу кожної держави. У більшості держав він характеризується рівновагою, коли дефіцит одного виду ресурсів компенсується за рахунок інших. Якщо не вдається компенсувати – проявляється ресурсний дисбаланс - тимчасовий чи постійний. Проте, зважаючи на зміни міжнародного світового простору, і, враховуючи внутрішню політику держави, варто коригувати окремі елементи цієї програми.

«Особливо важливим сьогодні є інтелектуально-кадровий ресурс суспільства як об'єкта державного управління, з одного боку, та власне державних структур як суб'єкта цього управління – з другого. У першому випадку мають на увазі кадри керівників народного господарства, спеціалістів масових професій, творчої інтелігенції. В другому – адміністративно-політична еліта, персонал цивільної, військової та правоохоронної

державної служби, посадові особи муніципальних утворень» [9]. Кадрова ситуація перебуває в динамічному розвитку шляхом формування нового покоління спеціалістів, розвитку середнього класу, удосконалюється практика профпідготовки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Однак небезпечною залишається загроза послаблення інтелектуального й генетичного потенціалу країни, загострення дефіциту кваліфікованих працівників управління, формування та ефективного використання інформаційних державно-управлінських ресурсів забезпечує продуктивну внутрішньополітичну та зовнішньополітичну складову функціонування держави в глобальному світі.

Вивчення внутрішніх процесів, що відбуваються в Україні і тих, в яких вона бере участь взаємодіючи з іншими країнами, свідчить про те, що організаційний ресурс влади і громадянське суспільство в Україні не є сформованими остаточно. Хоча становлення громадянського суспільства в нашій державі відбувається швидкими темпами, завдяки удосконаленню його структур, проте воно потребує адаптації до нових глобалізаційних викликів. У зв'язку з тим, що українська владна верхівка не набула власної форми та остаточної структури вона виявилася не готовою функціонувати в реаліях глобального світу [5]. Внутрішньодержавні завдання, а з ними і зовнішньодержавний вектор потребують перегляду і уточнення. Через відсутність у правлячої еліти України стратегічного мислення і розуміння глобальних закономірностей розвитку сучасного суспільства держава і її населення у великій мірі потерпає від негативних наслідків глобалізації. Хоча у законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» наголошено на необхідності використання міжнародного потенціалу для утвердження і розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, її сталого економічного розвитку [2] на практиці ці рекомендації не виконуються. Це одна із важливих причин створення проекту Закону «Про внесення змін до законодавства України» (щодо зовнішньополітичного курсу України) № 3103 від 20.08.2013. Законопроект пропонується внести зміни до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» та Закону України «Про основи національної безпеки України» з метою збалансування вектору зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної інтеграції країни [4]. «В українському суспільстві, в тому числі серед політичної еліти, домінує політична ідентичність західного цивілізаційного типу. Одночасно досить помітний вплив політичної ідентичності Сходу. Українська політична система також є перехідною, проміжною між західними і східними політичними системами, недостатньо персоніфікованою на засадах національної ідеї» [10]. В її формуванні вагомий роль мали б відігравати політичні партії, громадські організації, владні структури.

За умови правильного використання необхідної інформації щодо глобальних закономірностей розвитку суспільства держава може ефективно реагувати на потенційні виклики, що, в подальшому сприятиме динамічному розвитку країни. Надзвичайно низький рівень політичної культури переважної більшості українського політикуму перешкоджає вирішенню як внутрішньодержавних, глобальних проблем, що формує атмосферу недовіри міжнародної спільноти до держави в цілому і України, зокрема [6].

«Ключовою проблемою, яка зумовлює дисгармонію суспільства, насамперед визнається філософія держави, яка виступає головним методологічним підґрунтям суспільного життя і під яку підлаштовується правова та економічна політика. Така філософія держави, нині відсутня в Україні» [1, с. 172]. На думку Г. Перепелиці, така відсутність сформованої філософії країни існує через ряд впливових внутрішніх чинників в українській зовнішній політиці. До них дослідник відносить такі як: історичний чинник зі своєю колоніальною спадщиною, етнічний чинник. Окреме місце автор відводить мовному чиннику. Мова стає об'єктом зовнішньополітичних впливів, бо вона є могутнім чинником консолідації нації, одним з головних атрибутів держави, ознакою її суверенітету. Ментальність українців, зокрема у східних та південно-східних регіонах держави зводиться

до зденаціоналізованої соціальної спільноти «радянський народ». Релігійний чинник характеризується розбіжностями між східними та південно-східними регіонами, з одного боку, і між західними й центральними – з другого, посилюючись впливом Української православної церкви Московського патріархату. Ці розбіжності носять системний характер, проте вони можуть слугувати необхідною та ефективною базою для побудови внутрішньої та зовнішньополітичної програми ефективного функціонування держави в умовах глобалізації. «Модель зовнішньої політики, якої дотримуватиметься ця держава, матиме такі ознаки: україноцентричність, європоцентричність, демократичність, інтеграційність» [7].

Важливу роль у забезпеченні динаміки розвитку держави в умовах глобалізації відіграють ментальні традиції та стереотипи, що стають визначальним критерієм ключеності суб'єкта у глобалізаційний процес. Тобто, держава втілюючи ефективну національну стратегію суспільного розвитку, буде стримувати або обмежувати зовнішній некорисний вплив на її загальнонаціональний розвиток. Таким чином, «ефект метелика», що несе з собою глобалізація в такій державі може з'являтися точково або бути відсутнім тимчасово чи взагалі не проявлятися. Такого результату можливо досягти за умови створення і реалізації комунікативних, політичних, управлінських, ідеологічних, культурних стратегій, що забезпечать перспективність розвитку держави в умовах глобалізації.

Впливовим чинником функціонування держави на світовій арені в умовах глобалізації є її позитивний та сприятливий імідж. «Він має бути, насамперед, унікальним, виходити з певного потенціалу країни, враховувати її національні інтереси в міжнародних стосунках з кожними окремими партнерами, фінансові та інформаційні потужності та мати за єдину ціль – створення найбільшої користі для її громадян. На нашу думку, ефективність іміджевої політики буде залежати від внутрішньої стабільності (тобто використанні всіх аспектів потенціалу), зовнішній привабливості (діяльність спеціальних державних та недержавних іміджевих структур) та ставленні міжнародної спільноти (як результат перших двох складових)» [3].

Отже, основою суспільного розвитку є «прогресивна глобалізаційна динаміка», яка, у спонукає державу до широкомасштабного, модифікаційного та сталого розвитку. Відповідно до цього йдеться про формування такої **зовнішньополітичної програми курсу держави в умовах глобалізації**, яка передбачає асиміляцію традиційних форм здійснення зовнішньої політики і призводить до нарощення нових нашарувань глобального світу. Має відбутись синтез чужих досягнень і власних традицій, шляхом послідовного впровадження новацій в систему вироблених і закорінених у національній свідомості цінностей, враховуючи забезпечення власне державних інтересів [1].

Глобалізація як універсальна форма історичної динаміки, що приводить до уніфікації моделей функціонування суспільств, може, за умови використання державою прийнятих правил «геополітичної гри», розвитку економічної сфери, сприяти зменшенню розриву в розвитку між Україною, країною, що розвивається, і світовими високо розвинутими державами. За умови функціонування держави за «подвійними» стандартами розвитку (національними та глобальними) держава має можливість забезпечити належні умови реалізації власних інтересів.

Література:

1. Войтович Р. Глобалізація як універсальна форма історичної динаміки перехідних суспільств [Текст] / Р. Войтович // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України, 2012. – Вип. 1. – С.21-32.
2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики / Відомості Верховної Ради України. — Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во. – № 40. – 2010.
3. Качинська Н. Політичний імідж держави: структурні та комунікаційні компоненти феномену [Електронний Ресурс]/ Н. Качинська. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1738/>.

4. Колесніченко В. Зовнішньополітичний курс України має визначати український народ [Електронний Ресурс]/ В. Колесніченко. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/kolesnichenko/5214656d62058/>
5. Ломко І.Г. Політичні партії як фактор формування і реалізації зовнішньої політики України: автореф. дис... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «політичні інститути та процеси» / І.Г. Ломко. – Сімф., 2007. – 21 с.
6. Матвєєва С. Політична психологія: навчальний посібник. / За ред. С. Матвєєва. – Київ: ЦУЛ, 2003 – 216 с.
7. Перепелиця Г. Внутрішні чинники в українській зовнішній політиці: Універсум [Електронний Ресурс]/ Г. Перепелиця. – № 7-8, 2013. – Режим доступу: <http://www.universum.lviv.ua/journal/2013/4/perep.htm>
8. Романчук О. Стратегія для України, або час робити висновки: Універсум [Електронний ресурс] / О. Романчук. – № 11-12, 2013. – Режим доступу: http://universum.lviv.ua/journal/2013/6/rom_strat.htm
9. Соснін О., Твердохліб О. Інформаційні державно-управлінські ресурси України: визначення і розуміння: Віче [Електронний ресурс]/ О. Соснін, О. Твердохліб. – № 22. – 2011. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2805/>
10. Співак В. М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації: монографія / В. М. Співак. – К.: Логос, 2011. – 416 с.
11. Співак В. Суверенна держава у процесі глобалізації / В. Співак // Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження», 2009, № 2. – С.163-173.
12. Терещук В.І. Електронний паблік рілейшнз як засіб формування зовнішньополітичного іміджу держави: автореф. дис... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «політичні інститути та процеси» / В.І.Терещук; – Рівне, 2007. – 20 с.
13. Чекаленко Л. Зовнішня політика України: теорія і практика: підручник [Електронний ресурс] / Л. Д. Чекаленко. – К., 2006. – Режим доступу: <http://personal.in.ua/article.php?ida=607>
14. Щурко О. Чинники формування міжнародного образу держави: принципи класифікації: за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції «Політична наука в Україні: стан і перспективи» (Львів, 10-11 травня 2007 року) [Електронний Ресурс] / О. Щурко / Укл. Поліщук М., Сkochилян Л., Угрин Л. – Львів, ЦПД, 2008. – 308 с. – Режим доступу: <http://www.postua.info/shchul>
15. Богатуров А. Д. Современная мировая политика: прикладной анализ/ Отв. ред. А. Д. Богатуров. – М. : Аспект Пресс, 2010. – 592 с.
16. Хрусталеv М. А. Структура внешнеполитического курса государства. Современная мировая политика: прикладной анализ / Отв. ред. А. Д. Богатуров. – М.: Аспект Пресс, 2009. – С. 129-131.
17. Цыганков П. А. Теория международных отношений / Отв. ред. П. А. Цыганков. – М.: Гардарики, 2002. – 590 с.

Завадская О. Р. Внешнеполитическая программа курса государства в условиях глобализации: теоретический аспект

Исследование посвящается определению факторов, влияющих на формирование внешнеполитической программы курса государства в условиях глобализации. Учитываются особенности информационной составляющей имиджа государства, использования ресурсного потенциала, составляющие ее внутренней политики в процессе проявления государства на мировой арене.

Ключевые слова: внешнеполитическая составляющая курса государства, имидж государства, стратегия государства.

Zavadska O. The government strategy in foreign policy of the state in the context of globalization: theoretical aspect

Research is dedicated to outlining the factors influencing the government strategy in foreign policy in the context of globalization. Taken into account the features of the information component of the country's image, the use of resources, components of its internal policy into manifestation on the world stage.

Keywords: government strategy in foreign policy, image of the state strategy.

УДК 316.32

Зайченко Лілія Михайлівна,

старший викладач кафедри політичних наук НПУ імені М.П. Драгоманова

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІДЕЇ ТЕХНОКРАТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

У статті аналізуються питання впливу техніко-технологічних факторів на процеси політичного управління взагалі та переосмислення ідеї технократії в умовах інформаційної експансії та глобалізаційних змін, зокрема. Технократія розглядається як влада фахівців, результатом якої є поява управління суспільно-політичними процесами на базі наукового знання.

Ключові слова: технократія, глобалізація, інформаційне суспільство, політична влада, політичне управління.

Людство на зламі ХХ-ХХІ століть постало перед глобальними змінами, що відбуваються у всіх сферах суспільної життєдіяльності, зокрема, і у політичній. Ці зміни, в першу чергу, пов'язані із прогресуючим поширенням досягнень науково-технічного прогресу, є неоднозначними і суперечливими. До деяких позитивних зрушень в даному контексті можна віднести прискорене впровадження нових інформаційних технологій в галузі соціального та політичного управління; зростаючу роль науки у суспільстві взагалі і державі, зокрема, та перетворення знання на найбільш дієвий владний ресурс. До негативних слід зарахувати: екологічні катастрофи; поступовий занепад авторитету демократичних інститутів, викликаний зростанням маніпуляцій електоратом за допомогою «брудних виборчих технологій»; заміну просвітницьких та гуманістичних ідеалів «технічною раціональністю». Отже, усвідомлення амбівалентності технічних інновацій і непередбачуваності широкого застосування техніки та технології формує стійку потребу у перегляді основних технократичних концепцій, а також місця і ролі технократії у сучасному суспільстві.

Метою статті є аналіз особливостей ідеї технократії в умовах інформаційної експансії та глобалізаційних змін.

Вивченням особливостей технократичних ідей з кінця 60-х років ХХ ст. займались переважно зарубіжні дослідники, зокрема, Д.Белл, Е.Тоффлер М.Кастельс та ін. В радянській літературі технократія розглядалась в основному з критичних позицій, як концепція ворожа марксизму. Дослідження технократії на пострадянському просторі не мали комплексного системного характеру, аналізу піддавались лише окремі його аспекти. Ідеї технократії знайшли своє відображення і у роботах вітчизняних вчених (В.П.Беха, І.В.Малика, В.Г.Попова), де були виявлені та проаналізовані різні аспекти взаємозв'язків між людиною, суспільством і технікою.

В сучасній політичній науці не існує єдиного підходу до визначення поняття «технократія». Остання розглядається і як влада технічних фахівців, і як ідейне обґрунтування цієї влади, а також як тип політичного режиму, в якому технократи посідають домінуюче становище. Всі вищеперераховані визначення крім техніко-технологічної, несуть ще й політико-кратологічне навантаження — вони так чи інакше пов'язані з феноменом влади